

Szántó Anna: Beszédfeldolgozási folyamatok változásai a fejlesztés függvényében

(Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, TEPA Könyvek. 2017. 304 p.)

Szántó Anna könyve – mely a Takács Etel Pedagógiai alapítvány jóvoltából jelenhetett meg – doktori disszertációjának változtatás nélkül publikált változata. A TEPA 2015-ben indított kiadványsorozata a neveléstudomány és a nyelvtudomány szakterületeinek kiemelkedő szakdolgozatait, disszertációit tárja a szélesebb nyilvánosság elé, hogy a szakmai diskurzusokat élénkítse, segítse az új kutatógenerációk megerősödését. A sorozat egységes megjelenésű, keménytáblás könyvének hátoldaláról (**névjegy**) informálódhatunk még Szántó Anna kutatási területéről, iskoláiról, kiváló minőségű doktori dolgozatáról. A szintén a hátsó borítón található **ajánlás** pontosítja, és az anyanyelvi nevelés komplex folyamatában helyezi el a művet – behatárolja a vizsgált és fejlesztett korosztályt, kiemeli a szövegértés fontosságát.

A klasszikus disszertációk felépítését követő szerkezeti egységek gyakorló pedagógusok számára rögtön szembetűnő, leghosszabb és legérdekesebb (gyakorlati munkában kézzelfoghatóan használható) részei a **mellékletek**. És bár nem szokás recenziót a végén kezdeni, mégis az az érzésem, hogy a siető olvasó ezúttal hajlamos lesz az első átlapozáskor ott ragadni. Hogy miért? Talán nem a GMP-diagnosztika kitöltetlen és kitöltött tesztlapjai vonzzák (bár ha még nem találkozott ilyesmivel, ez is fel fogja csigázni), hanem sokkal inkább a mintegy 70 oldalnyi fejlesztési terv, foglalkoztató anyag. Kézzelfogható, azonnali, eredményekkel kecsegtető játék- és feladatlírások találhatók itt könnyen áttekinthető táblázatos formában óvodás és első osztályos gyermekekre szabva. Heurisztikus lehet olyan szempontból, hogy valószínűleg az óvodapedagógus/tanító maga is csinál a fejlesztési feladatokhoz hasonlóakat a foglalkozásokon/tanórákon – itt viszont rendszerezve, összegyűjtve találja azokat. Az egyszerűbb ismétléses játékoktól (suttogva, UFO-nyelven, mondatismétlés) haladunk a megértést segítő, előkészítő feladatokig (hangkeresés, piramismondatok, történetmondás). Az olvasó, miután átfutja, átnézi a számára esetleg jól ismert és alkalmazott, avagy így felépítve újnak tűnő anyagot, valószínűleg nagy érdeklődéssel fog a kötet elejére lapozni, hogy megismerje az alaposan előkészített, leírt, hónapokon keresztül megvalósított fejlesztést és annak hatását.

A könyv szomorú aktualitását adja (miként az **előszó**ban is olvashatjuk), hogy a PISA-felméréseknél tapasztalt szövegértési problémák egyik fő okaként egészen az óvodás és kisiskolás korra kell visszatekinteni. Sok kisgyermek kezdi el iskolai tanulmányait az elvárható el nem érő beszédészlelési és beszédmegértési szinttel. A beszédészlelés és a beszédmegértés komplex mechanizmusa teszi lehetővé az elhangzott (a nyelv jelrendszerével megfogalmazott) üzenetek pontos azonosítását, megértését, értelmezését (Gósy,

1995/2006). A kutatás célja ezért e korosztály tipikus beszédértési folyamatainak ismertetése, majd a fejlesztés függvényében való alakulásának a bemutatása – annak gyakorlati alkalmazásával és a prevencióra való felhívással együtt.

A **bevezetés** szakszerűen, s egyben közérthetően foglalja össze az elméleti háttérrel, melyet a laikusoknak, s a nyelvészetet tanult hallgatóknak, tanároknak egyaránt érdemes tanulmányozni. Képet kaphatunk a gyermeknyelvi kutatások változásáról, legfrissebb eredményeiről, hogyan fordult a figyelem egyre inkább már a magzati korban kezdődő tanulás felé (is). A témához szűkebben kapcsolódó beszédpercepciós modelleket, és magának a beszédpercepciónak az anyanyelv-elsajátítás során való fejlődését, működését is megismerhetjük. A beszédészlelés- és megértés a tanulási folyamatban nyeri el funkcióját (főként az iskolai évek alatt) – fontos a tipikus és az ettől eltérő, hibás működés bemutatása és időben való észrevétele is. Mindezen folyamatok mérése különböző tesztek segítségével történik, a hazánkban használt strukturált percepciós tesztek rövid ismertetése zárja a részt. A szerző felhívja a figyelmet arra, hogy az elmaradások, zavarok csökkentését, megszüntetését az időben megvalósuló prevenció, a beszédpercepció célzott fejlesztése jelentheti. A célzott fejlesztés áthidalja a rejtett beszédészlelési és beszédmegértési zavarokból adódó és a ráépülő tanulási nehézségeket.

A kutatás **céljaiból** és **hipotéziseiből** kiderül, hogy kevés longitudinális vizsgálat készült eddig – itt ez is megvalósul (kontrasztív vizsgálattal egyben). Kétirányú vizsgálat ez: a különböző korosztályok, s a gyermekek fejlődésének spontán és fejlesztés hatására történő nyomon követése.

A szerző a vizsgálatokat a GMP-teszt segítségével végzi: annak rövidebb, 14 feladatos változatát használva a beszédészlelés és beszédmegértés folyamatait vizsgálja, mely az anyanyelv hangzó és írott változatának elsajátításához szükséges (Gósy, 1995/2006), a hierarchikus (és interaktív) beszédmegértési modellre építve. A tesztekben többek között felmérték 30 budapesti nagycsoportos óvodás és 30 első osztályos gyermek zajban történő szó- és mondataazonosítását, a vizuális észlelést, a rövid idejű verbális memóriát, a beszédtempót, a szöveg- és mondatértést is. A héthónapnyi fejlesztőmunkában 4 csoport vett részt három pedagógussal: 2 kontrollcsoport és 2 vizsgálati (fejlesztésben részesült) csoport. A fejlesztési tervek a Beszédpercepciós fejlesztő modulok című könyv alapján (vö. Imre, 2007) készültek el.

Az **eredmények** bemutatása a könyv terjedelmes fejezete, majdnem 100 oldal: ez részletesen, grafikonokkal és ábrákkal teszi szemléletessé a korosztály beszédfeldolgozási folyamatait, annak elvárt, tipikus spontán fejlődését, illetve a fejlesztések során tapasztaltakat. A pedagógusok reflexiói, melyek a közös munka sikeréről és örömről árulkodnak, szintén a kötet végén található:

...hogyha ezeket a kidolgozott feladatsorokat már az alsó tagozat kezdetén megkapnák a tanítók és tudnák használni a magyarórákon, könnyebbé válna az olvasás, írás tanulása és jobban megalapoznánk a második osztályban belépő nyelvtan tantárgyat...

A **következtetések** és az **összegzés** elolvasása rávilágít arra is, hogy az iskolát megelőző egy év nem elég ahhoz, hogy a fennálló elmaradások a spontán fejlődésnek köszönhetően megszűnjenek, ezzel kijelölik a pedagógiai és fejlesztő pedagógiai feladatokat. Az iskolás gyermekeknél is megoldás lehet az írott anyanyelv tanításával párhuzamos, folyamatos és célzott beszédészlelési és beszédmegértési fejlesztés.

S ha már a recenzióm a végén kezdtem, a könyv elejével fogom befejezni. Megköszönöm Szántó Annának – és a segítőinek (elsősorban prof. dr. Gósy Máriának), hogy betekinthettünk a munkafolyamatba, felhívták a figyelmünket egy messzire mutató, lehetséges problémára, és megoldást dolgoztak ki. Csak arra lenne szükség, hogy minden gyermek a vizsgálati csoporthoz tartozzon...

KALÓNÉ GYENES RÉKA
ELTE, Alkalmazott Nyelvészeti Doktori Iskola
EKE, Gyakorlóiskola
reka.gyenes@gmail.com

Irodalom

- Gósy M.** (1995/2006) *GMP-diagnosztika. A beszédészlelés és a beszédmegértés folyamatának vizsgálata, fejlesztési javaslatok.* Budapest: Nikol KKT.
- Imre A.** (2007) A beszédmegértés és az olvasás összefüggése. In: Gósy M. (szerk.) *Beszédészlelési és beszédmegértési zavarok.* Budapest: Regiszter Kiadó és Nyomda Kft. 164–183.